
**FORGOTTEN UNITY OF BODY AND SOUL AND THE NEED FOR A NEW
PHILOSOPHY OF SPORT**

Slobodan Marković

Ss. Cyril and Methodius University in Skopje, Republic of Macedonia, solevac@gmail.com

Zoran Momčilović

University of Niš, Pedagogical Faculty in Vranje, Republic of Serbia, z_momcilovic@yahoo.com

Vladimir Momčilović

University of Niš, Pedagogical Faculty in Vranje, Republic of Serbia, vladmomcilovic@gmail.com

Abstract: This text is an attempt to see sport in different ways in the light of ancient philosophical themes. Philosophy of sports gets less attention than other areas of the discipline that examine the other major components of contemporary society: philosophy of religion, political philosophy, aesthetics, and philosophy of science. Talking about sports is often cheap, but it does not have to be that way. One of the reasons for this is insufficiently paid attention to the relation between sport and philosophy in Greek. That is it's important to talk about sports, just as important as we are talking about religion, politics, art and science. The argument of the present text is that we can try to get a handle philosophically on sports by examining it in light of several key idea from ancient Greek philosophy. The ancient Greeks, tended to be hylomorphists who gloried in both physical and mental achievement. The key concepts from Greek philosophy that will provide the support to the present text are the following: arete, sophrosyne, dynamis and kalokagathia. These ideals never were parts of a realized utopia in the ancient world, but rather provided a horizon of meaning. We will claim that these ideals still provide worthy standards that can facilitate in us a better understanding of what sports is and what it could be. How can a constructive dialogue be developed which would discuss differences in understanding of sport in Ancient Greece and today? In this paper, the authors will try to answer this question from a historical and philosophical point of view. The paper is divided into three sections. The first section of the paper presents two principally different forms or models of focus in sport competitions – focus on physical excellence or focus on game. The dialectic discourse regarding these two approaches to physical activity is even more interesting due to the fact that these two models take precedence over one another depending on context. In the second section of the paper, the focus shifts to the endemic phenomenon of the Ancient Greek Olympic Games, where the topic is discussed from the perspective of philosophy with frequent historical reflections on the necessary specifics, which observeman as a physical-psychological-social-spiritual being. In the third section of this paper, the authors choose to use the thoughts and sayings of the great philosopher Plato to indicate how much this philosopher was actually interested in the relationship between soul and body, mostly through physical exercise and sport, because it seems that philosophers who came after him have not seriously dealt with this topic in Plato's way, although they could.

Keywords: excellence, games, philosophy of sport, athletics, moderation, stephanitic games, polis.

**ZABORAVLJENO JEDINSTVO DUHA I TELA ILI POTREBA ZA NOVOM
FILOZOFIJOM SPORTA**

Slobodan Marković

Univerzitet "Sv. Kirilo i Metodije" u Skoplju, Republika Makedonija, solevac@gmail.com

Zoran Momčilović

Univerzitet u Nišu, Pedagoški fakultet u Vranju, Republika Srbija, z_momcilovic@yahoo.com

Vladimir Momčilović

Univerzitet u Nišu, Pedagoški fakultet u Vranju, Republika Srbija, vladmomcilovic@gmail.com

Abstract: Ovaj tekst je nastao kao pokušaj da se sport sagleda na različite načine u svetlu antičkih filozofskih tema. Filozofija sporta je oduvek dobijala manje pažnje filozofa od nekih filozofskih oblasti koje se bave drugim bitnim komponentama savremenog društva: filozofija religije, politička filozofija, filozofija istorije, estetika i filozofija nauke. Govor o sportu je glavni motiv u ovom tekstu. Jedan od razloga za to je nedovoljno obraćanje pažnje na odnos sporta i filozofije kod drevnih Grka. Diskusija o sportu, može biti na isti način važna kao i diskusija o religiji,

politici, umetnosti i nauci. Argument ovog teksta je ideja da se sport može filozofski prihvatiti na osnovu toga što se ispituje preko nekoliko bitnih pojmova antičke filozofije. Drevni Grci su imali tendenciju da budu hilomorfisti koji su podjednako slavili kako fizička, tako i mentalna dostignuća. Pojmovi grčke filozofije koji će se obrađivati u ovom tekstu su sledeći: arete, sophrosyne, dynamis i kalokagathia. Ovi ideali nikada nisu bili deo ostvarene utopije u drevnom svetu, već su pružili horizont značenja. U tekstu će se zastupati stav da navedeni ideali i dalje određuju vrednosne standarde koji će nam omogućiti bolje razumevanje onoga šta je sport i šta on može biti. Na koji se način trenutno može zamisliti konstruktivan dijalog između poimanja sporta kod antičkih Grka i danas? U ovom tekstu, autori pokušavaju odgovoriti na to pitanje sa istorijsko-filozofskog aspekta. Rad je podeljen u tri dela. U prvom delu članka autori predstavljaju dva načelno različita oblika ili modela (mogućnosti) odnosa u takmičenjima, između telesne izvrsnosti i igre. Dijalektika, između ta dva pristupa telesnom vežbanju, je utoliko interesantnija, što se modeli međusobno, u zavisnosti od konteksta, uključuju ili isključuju. U drugom delu rada, težište se seli na grčki endemski fenomen olimpijske igre, gde se pristupa iz perspective filozofije sa čestim istorijskim osvrtima na potrebne pojedinačnosti, koje pomažu da se čovek posmatra kao telesno-psihičko-društveno-duhovno biće. U završnom delu članka autori biraju da preko velikog filozofa starine Platona, pokažu koliko se ovaj filozof zapravo interesovao za odnos duha i tela, i to preko telesnog vežbanja i sporta, jer se čini da se filozofi posle njega nisu ozbiljno bavili ovom temom na Platonov način, iako su mogli.

Ključne reči: izvrsnost, igra, filozofija sporta, atletika, umerenost, stefanidijske igre, polis.

1. UVOD

Sa uređenjem savremenog društva, nastaje i društvena grupa ljudi sa uređenim životom, tj. životom u kome postoji dokolice. Mnogi svoju dokolicu popunjavaju najrazličitijim sportskim aktivnostima. Među njima, jedna od osnovnih su atletske discipline. Studije i istraživanja pokazuju moćnu ekspanziju sporta, raznih formi telesnog vežbanja i sportske rekreacije u savremenom društvu. Međutim filozofija sporta ili po nama još prikladnije filozofija telesnog vežbanja je kroz istoriju dobijala manje pažnje od drugih disciplina kojima su intelektualni deo savremenog društva poklanjali. Mnogo veću pažnju izazivale su: filozofija religije, politička filozofija, estetika i filozofija nauke. Možda je nedovoljna pažnja posvećena filozofiji sporta ili telesnog vežbanja donekle razumljiva jer religija, politika, umetnost i nauka predstavljaju ozbiljne ljudske duhovne delatnosti, dok se, navodno, sport i bavljenje njime uglavnom do skora smatralo neozbiljnom igrarijom. Ali sport i telesno vežbanje su mnogo složeniji nego što većina ljudi pa i filozofa mogu priznati. Epistemolozi bi na primer rekli da sportske aktivnosti nisu ni filozofski ni naučno utemeljene, te da nas takve aktivnosti i bavljenje njima uče jedino poluistini. Razgovaranje o atletici se često doživljava trivijalno, ali ne mora biti tako. Danas je, kao ozbiljna naučna disciplina konstituisana nauka o sportu. *Filozofija telesnog vežbanja* ili kako se češće sreće *filozofija sporta* sve više dobija mesto u porodici filozofskih disciplina. Zapravo važno je šta mislimo i kako javno iznosimo svoje stavove o sportu i telesnom vežbanju, baš kao što je važno kako pričamo i o drugim duhovnim disciplinama: religiji, politici, umetnosti i nauci. Međutim, u estetici je poznato sugestivno određenje doživljaja na osnovu anticipativnog određenja umetničkog dela tj. da li je delo *pornografija* ili *moralno remek-delo*, to značajno utiče kako i kojim očima posmatramo. Da li je to problem i sa filozofskim odnošenjem prema sportu?

Polazeći od osnovnih teza tekstova koji su deo našeg većeg istraživanja, zadatak koji smo sebi zadali je da pokušamo da odgovorimo na pitanje da li je moguće da se našu filozofski oslonci u istoriji sporta, odnosno atletske zbivanja u antičkoj Grčkoj. Nas u ovome radu posebno interesuju nekoliko ključnih koncepata i pojmova koji su proistekli iz drevne grčke filozofije. Ovi pojmovi u mnogome nam mogu pomoći u ovakvom istraživanju: a to su:

1. Potraga za izvrsnošću (*arete*),
2. Ideja *sofrosisine* (grčki: σωφροσύνη) drevna grčka vrednost ili vrlina izvrsnosti karaktera i zdravlja uma, koji, u kombinaciji u jednom dobro uravnoteženom pojedincu dovodi do drugih kvaliteta, kao što su temperament, harmoničnost, opreznost, moralna čistota i samokontrola. Interesantno je da u drugim jezicima ne nalazimo ekvivalentne reči. Ovaj pojam se nalazi u Platonovim spisima, a o njegovom značenju se raspravljalo u manje poznatom dijalogu *Harmid*. Na Platonovo visoko poštovanje *sofrosine* mogao je uticati Heraklitov fragment 112, koji kaže: *Sofrosina je najveća vrlina*. U grčkoj književnosti *sofrosina* se smatra važnim kvalitetom i izražena je u suprotnosti sa konceptom *hubrisa* (grčki: ὑβρις). Zapaženi primer nalazimo u Homerovoj Ilijadi kada Agamemnon odluči da preuzme kraljicu, Briseidu, daleko od Ahila.
3. Moć tela (*dynamis*); tj. pasivno prihvatanje svojih telesnih ograničenja i aktivno pokušavanje poboljšanja svog tela kroz atletsku (sportsku) disciplinu (*askesis*) i igru (*paidia*).
4. *Kalokagatija* (*kalokagathia*), reč koja proizilazi iz spoja reči lepo i dobro.

Navedeni ideali nikada nisu bili realizovani do kraja i kao takvi su postojali kao imperativ i utopija u drevnom i savremenom svetu. Međutim, oni neprestano pružaju dostojanstvene standarde uz pomoć kojih ćemo omogućiti bolje razumevanje šta je drevna i istinska sportska aktivnost, ili šta može biti, ili još bolje, šta treba biti.

2. TELESNA IZVRSNOST ILI IGRA

U širokom istraživanju koji pobuđuje filozofija, sve je više principa i metoda koji mogu filozofski da razmatraju igru. To je veoma bitno jer svaka kultura i civilizacija kao specifično svojstvo upražnjava neku igru, koja kasnije tokom vremena postaje simbol te civilizacije. Navedeni pristup civilizaciji preko igre upisuje novu antropološku granicu i istražuje davno nekorišćene puteve: mitološke, psihološke, kao i socijološke oblike ljudskog ponašanja manifestovane u igrama. Ovaj uvid otvara diskusiju o različitim doprinosima koje igra pruža civilizaciji. Sve je više opsežnih i ozbiljnih studija o temama kao što su olimpijske igre, amaterski i profesionalni sport, njihove žrtve, pobjede, porazi, slava i poniženja.

Savremeni metodološki pluralizam navodi na sve veći broj pokušaja da se sportske igre razumeju u svetlu ključnih grčkih filozofskih koncepata zajedno sa drugim pristupima. Ovi drugi pristupi uključuju fiziologiju, evolucionu biologiju, ekonomiju, psihologiju, sociologiju, antropologiju, religiju, jezičke analize i fenomenologiju (Lenk, 1979).

Postoji poseban istrijski kontekst u kojem su drevni Grci izumeli atletske igre jer su oni bili prvi koji spažljivo ispitivali svoju prirodu, kako duhovnu tako i fizičku. Drevna Grčka je imala sveobuhvatni karakter i poseban odnos prema igri i atletici, (Miller 2004). Za istraživanje ovog problema, a uz pomoć naučnih otkrića i saznanja koja nam nudi arheologija i istorija filozofije, potrebna je spekulativna skica drevne grčke atletike. Bilo je dosta istraživača klasične Grčke posebno u devetnaestom veku. Istraživanja ove teme uglavnom su pisana na engleskom jeziku: E. N. Gardiner, H. A. Harris, M. I. Finley, Mark Golden i Nigel Crowther. Svakako da se ova lista može lako proširiti ako bismo smo uključili nemačke i francuske filozofe i naučnike, zahvaljujući kojima sada imamo razvijeniju ideju o tome koji i kakvi su se drevni atletske događaji odigrali, ko je sve učestvovao u njima, gde su se održavali, zašto su se odvijali i kako su pobjednici nagrađivani. Takođe, mi danas imamo jasnu predstavu o sportskim objektima (stadionima i vežbalištima) gde su se igre dešavale i td.

3. OLIMPIJSKE IGRE IZMEĐU UMERENOSTI I IZVRSNOSTI

Naučna saznanja tvrde da su Olimpijske igre započele da se održavaju 776. godine pre nove ere, tj. u samom veku kada se pretpostavlja da je Homer napisao svoj ep o Trojanskom ratu. To je bio čin koji je igre u Delfima, Istmi i Nemeji priključio igrama na Olimpiji. Grci su započeli tip *stefanidijskih* ili krunskih igara (izraz potiče od grčke reči za venac ili krunu: *stefanos* - *onaj koji je krunisan, ovenčan*), ne postoji doslovan prevod ovog pojma u našem jeziku - pojam *stefanidijski* su autori ovog teksta preveli isključivo za potrebe ovog istraživanja). Krunisana glava *stefanos* počinje primarno da utiče razvoju karaktera grčkog života i kulture i sporta. Po nekim istoričarima Olimpijske igre su se nastavile čak i nakon spaljivanja Atine 480. g. p. n. e., što mnogo govori o grčkom društvu uopšte (Miller, 2004: 2-6; Harris, 1964). Koliko su Grcima Olimpijske igre bile bitne govori i način na koji su obeležavali godinu kad se neko rodio i umro u odnosu na Olimpijadu, kao na primer: Platon se rodio, kako kaže Apolodor u Hronici, u osamdeset i osmoj Olimpijadi, sedmog dana meseca Targeliona... onogistog dana za koji Delijci tvrde da se rodio i Apolon. Prema Hermipovim podacima, umro je na svečanom svadbenom ručku, prve godine sto osme Olimpijade (Diogen Laertije, 1979: 87). Zna se i za „Platona da je imao atletske karijeru kao rvač i da je teško od nje odustao kako bi se primarno bavio filozofijom, (Spivey, 2004: 32). Kada je Aleksandar Veliki proširio Helenski svet u mnogo širi helenistički, on je tim svetom proneo i olimpijske vrednosti. Na kraju, olimpijske igre postaju industrija zabave među Rimljanima. Nadmoć hrišćanstva u 4. veku nove ere je doneo ukidanje drevna atletska nadmetanja. Ovaj kraj nije bio toliko rezultat pristrasnosti anti-atletike, već zbog činjenice da je drevni sport bio integralno povezan sa politeističkom religijom u kojoj je svako nadmetanje (takmičenje) bilo posvećeno nekom bogu ili boginji, a za hršćane postoji samo jedan Bog. (Miller, 2004: 6–9; Harris, 1964: 25-37.)

Pojmovi koji se nameću, a takođe su bitni za razumevanje drevne olimpijske atletike su: drevni grčki infinitiv *athlon*, što je značilo - takmičiti se za nagradu. Od pojma *athlon*, nodvojiv je i pojam *agon*, koji je bio mesto za gledanje atletske ili drugih takmičenja. Ova reč predstavlja osnovu za našu reč *agonija*. Jedna od najistaknutijih karakteristika drevne grčke atletike bila je pažnja posvećena pravičnosti igara. Pojam jednakosti pred zakonom koji je *svojstven ovom običaju može biti najznačajniji doprinos atletike demokratskom antičkom svetu* (Miller 2004, 11), slobodno možemo dodati i našem svetu, jer se ta vrednost održala i danas. Jednakost pred zakonom, koja je neophodan uslov za demokratiju prvobitno je bila olimpijska ideja. Učesnici bi trebali biti određeni prema

objektivnim kriterijumima, a ne preko predaka porekla i tako dalje. Oni koji su kršili pravila bili bi kažnjeni bez obzira na njihov društveni status, što govori o strogo uspostavljenim normama. Postojala su stroga pravila kako bi se sprečilo podmićivanje sudija ili sportista tako dadobijene pobjede ne bi bile oštećene (Miller 2004: 87–92., Finley i Pleket: 42).

Razlog zašto je danas ovo čudno je savremeni individualizam i filozofska antropologija zasnovana na sopstvenom interesu koja je uspostavljena kao rezultat kapitalizma i rast individualnih prava u modernom svetu, dok su drevni Grci bili više orijentisani zajednici tj *polisu*. Međutim, u drevnoj atletici koja se praktikovala u *stefanidijskim* takmičenjima jedan-na-jedan je bio jedini oblik nadmetanja.

Pobednici su nagrađivani, ali nije bilo nagrada za drugo mesto. Jedna osoba je pobedila, a svi ostali su izgubili. Bez sumnje, ova praksa je, barem delimično, povezana sa idealom *arete*. Arete najosnovnije znači izvrsnost bilo koje vrste. U kasnijoj etičkoj tradiciji pojam arete može značiti moralnu vrlinu. U mitskom i arhajskom dobu kod Grka, ovaj pojam ima prizvuk izvrsnosti i povezan je sa pojmom ispunjenja svrhe, modus življenja do potpunog potencijala. Međutim u filozofskom kontekstu, *arete* je eksplicitno povezan sa ljudskim znanjem, gde su pojmovi vrlina i znanje, i arete znanja, korišćeni kao sinonimi. Po najvećem misliocu Aristotelu najveći ljudski potencijal je znanje, a sve druge ljudske sposobnosti su izvedene iz ovog centralnog ergona. Ako je arete znanje i učenje, najviše ljudsko znanje je znanje o samom znanju. U tom svetlu, značaj ljudskog znanja, koju je Aristotel nazvao kontemplacija, najviša je ljudska sposobnost i sreća.

U popularnoj kulturi široko se pretpostavljalo da je jedna od najvažnijih trka na drevnim olimpijskim igrama bio maraton, navodno prvi put od strane grčkog glasnika Filipidesa koji je pretrčao stazu od Maratona do Atine da proglasi pobjedu Grka nad Persijancima. Neki od istraživača tvrde da se navedeni mitski maraton nikad nije dogodio (Miller 2004: 46.), i da maraton čak nije bio drevni atletski događaj! Haris ide tako daleko i tvrdi da bi trka od dvadeset i šest milja prekršila drevnu grčku vrlinu *sofrosinu* ili *umerenost*: koja doslovno znači *ništa suviše!* (Harris 1964, 77., Finley and Pleket 1976: 5).

Dok je Hermes bio bog trkača, Heraklea su obožavali borci i bokseri. Pesničenje je bilo kontroverzna aktivnost u drevnom svetu, baš kao što je i u našem, i to uglavnom zbog povreda i lošeg uticaja na zdravlje sportista. Boksarske rukavice koje su koristili bile su samo kožne trake koje nisu štatile borca i nisu amortizovale udarce protivnika. Pobjeda je proglašena kada jedan od boksera ne bi mogao da nastavi borbu, bežanjem ili zbog teških povreda ili neretko smrti. U tome nije postojala razlika između rvanja i boksa i raznih drugih borilačkih aktivnosti. Jedino grizanje i guranje je bilo zabranjeno, to jest, šutiranje i udaranje protivnika po uhu ili zglobovima su bili dozvoljeni, (Miller 2004: 49–57, 184., Harris 1964: 64–67., Finley and Pleket 1976: 33.). Na igrama posebno se cenila pobjeda, pogotovo u sprintu koji je bio najznačajniji olimpijski događaj. Svake olimpijske igre dobijale su ime po pobedniku u sprintu i mi danas znamo imena 250 sprintera po kojima Olimpijske igre nose ime, (Miller 2004: 33–44, 126; Harris 1964: 64–68). Antički slikari svoje motive izražene na vazama pokazuju da su posebno uživali u prikazivanju borilačkih sportova zahvaljujući dinamičnoj tenziji koju ovi sportisti pokazuju prilikom rvanja.

Konjske trke bile su popularni deo drevne atletike. Ovi događaji su bili posebna zabava za bogate gde su robovi bili jahači. Međutim, pobednik je bio osoba koja je posedovala konje a ne sam konj ili jahač kao danas. Nekoliko pitanja se ovde nameću, kakvu vrstu sportske sposobnosti poseduje vlasništvo konja? Odgovor na ova pitanja možda leži u analogiji u savremenom sportu i pogledu i sportskom mestu vlasnika tima (Miller 2004:75–82.).

Stefanidijske igre bile su veliki događaj sproveden ne samo sa religioznim strahopoštovanjem, već i sa lepotom i osećajem za spektakl. Na primer, u pripremi za Olimpijadu, sportisti bi dolazili otprilike mesec dana ranije u blizini u gradu po imenu Elis. Taj period je učesnike potpuno štitio od ljudi, a svetim primirjem bi se omogućavalo učesnicima i gledaocima da u vreme igara bezbedno putuju širom Grčke bez straha od napada neprijatelja. Postojala je veoma organizovana infrastruktura koja je podržavala igre. Kada bi došlo vreme za igre, sportisti bi se naprskali krvlju žrtvenih svinja, a zatim se ritualno očistili prečišćenom vodom (ritualno pranje). U međuvremenu sudije su se morale zakleti da neće prihvatiti mito (Miller 2004: 113–122., Harris 1964: 77). Verski deo priprema za igre bio je žrtva volova u hram posvećen Zevsu. To je obezbeđivalo hranu za veliki banket (gozbu) za sve prisutne. Sportisti bi prolazili kroz veliki tunel sačinjen od navijača, gde bi ritualno prolazili iz tame u svetlost javnog prostora, buke i gomile. Taj trenutak je bio dramatičan i magičan istovremeno. Sportista i gledalac nadmašuju i prevazilaze svoj uobičajeni jaz. Na nekoliko trenutaka stane svakodnevni život i obaveze (Miller, 2004: 126.). Danas savremeni sportisti i navijači nemaju ovakvu magijsku komunikaciju, bez čega kako tvrdi (Novak 1976) nije moguća ona drevna Grčka čista i jednostavna radost u sportu. Međutim, stvarnost i takmičenja drevne atletike bile su mnogo složenije nego ova jednostavna slika, koja se na prvi pogled iskrivljeno može steći. Pobednici olimpijskih igara dobijali su ne samo venac od masline, lovore, i krhke krune, nego i besplatan obrok jednom dnevno do kraja života!

To je bilo prilično značajna nagrada, posebno kada se smatra da će dobiti više pobjednika besplatan obrok jednom dnevno za život za svaku pobjedu. Konačno, olimpijski *pobjednici su nagrađeni trijumfalnim ulazom u svoj rodni grad*, (Miller 2004: 122–123., 127–128.). Kada je Sokrat ironično predlaže u *Odbrani Sokratovoj* ili *Apologiji* (36D-E) da on hoće besplatne obroke za života, kao uslugu koju je pružila njegova dijalektička kritika Atini, on je samo tražio da se s njim postupi sa dužnim poštovanjem kao i sa pobjednikom, olimpijskim atletičarem (Miller 2004a, 232–234). Lepota dijalektike življenja kod Grka je drevna Olimpija bila deo života umerenosti (*sofrosine*) između brige za telesnu i brige za intelektualnu vrednost. Arete, što u grubom prevodu znači *izvršnost* i drugi pojmovi *kaosofrosina*, *dinamis*, *askesis*, *paidia* i *kalokagatia* su Grčki ideali koji se često preklapaju sa određenim poznatim problemima u savremenoj filozofiji: kao na primer kako se treba ponašati, kako interaguju um i telo, kako se pravila primjenjuju uopšte kad ih ima i tako dalje (Weiss, 1969).

4. BRIGA O TELU KAO PROLEGOMENA DUHOVNOSTI U PLATONOVOM UČENJU

Pogledajmo sada kratko kako se jedan od najvećih drevnih filozofa odnosio prema atletici i drugim oblicima telesnog vežbanja koja su se upražnjavala u antičkoj Grčkoj. Platonovi dijalozi pokazuju jasan spektar odnosa u vezi sa sportom. Platon nije omalovažavao atletiku kao što je Sokrat učinio u dijalogu *Parmenid*. Da je Platon imao visokusvest o telesnom vežbanju potvrđuje to da je imao u vidu sistem trajnog sportskog (vežbanja) obrazovanja, i to kao doživotnog. Vežbanje je najvažnije u detinjstvu, jer je razvojna dinamika tela u tom uzrasnom periodu najveća. Telo ovde rastea gotovo ubrzanom razvojnom dinamikom. Kada se telo ne podvrgava vežbanju, a naročito u starosti, onda telo fizički slabi a telesne funkcije opadaju i rezultati mogu biti katastrofalni (*Zakoni*: 788D-789A). Briga o telu i održavanje tela u fizičkom i funkcionalnom smislu mora se planski upražnjavati od detinjstva, i sprovesti i negovati ceo život. (*Država* 403D). Međutim, telesne vežbe ne moraju biti lopta i lanac kojima će ljudsko biće biti ropski vezano. Čovek voli da svoje telo pomera (da se telo kreće) i po tome je po prirodi aktivno biće. Ovo je najočiglednije kod mladih dečaka, koje je ponekada teško obuzdati i zadržati mirne (*Zakoni* 653D, 672C, 673D). Zadatak pedagoga (*pajdagogos* = rob koji vodi dete) je da ovu prirodnu sklonost iskoristi, kako bi se telo koristilo na najbolji način. U dobro poznatom delu (*Država* 410B-C) ukazuje se na dve pedagoške oblasti: muziku koja razvija dušu i gimnastiku koja razvija telo. Svaka od ovih oblasti pokriva mnogo širi spektar aktivnosti nego što je označeno u savremenoj upotrebi ovih termina. Platon stalno pretpostavlja da je svako ljudsko obrazovanje, obrazovanje za dušu koja tokom celog ljudskog života ima potrebu za pravom merom i *harmonijom* (Protagora 326B).

Čisto sportsko obrazovanje (*Država* 410B-C, 535D) dovodi do stanja blizu divljeg stanja (*agrietetos*). Cilj je napredovanje u duhovnim sferama, kao na primer u matematici ili filozofiji (*Država* 521D-E). Ova istraživanja su direktno povezana sa Platonovom metafizičkim učenjem. Dakle, atletsko obrazovanje priprema učenika da razume svet prirode i postajanja sa neprestanim rastom, kasnije sa starenjem i na kraju sa raspadom tela, a intelektualno obrazovanje predviđa sticanje osećaja u formalnim i specifičnim disciplinama.

U *Zakonima* Platon polemše o tome kako bi trebalo da izgleda vaspitanje koje više nije namenjeno razvoju filozofa kralja ili filozofa, kao što je bio slučaj u *Državi*. Pravilna upotreba intelektualnog i telesnog obrazovanja takođe čini delove duše opisanim u (*Državi* 441E). Nažalost, ovakav način dostizanja *harmonije* nije lak i jednostavan. Zato je potrebno što više ozbiljnih filozofskih studija, što upućuje na potrebu konstituisanja filozofije telesnog vežbanja, koja će obezbediti ozbiljnije mesto sportskim (atletskim) aktivnostima (*Država* 535B).

Zbog teškoća u učenju i zadovoljstva koje pruža sportski način života, neki se angažuju samo u trudu tela na račun duše, i postaju jednostrani (*Homoathleticus*, napomena autora teksta) (*Država*: 535D). Treba istaći da je moguće i suprotno ekstremno razvijanje. Primer je matematičar koji se toliko predaje intelektualnim čarima da fizičku vežbu napušta u potpunosti (*Timaj* 88C; *Protagora* 326: B-C). Vidi se da Platon zagovara mešoviti život. U (*Fedru* 248) atletika ima podjednako važan status među mnogim drugim plemenitim aktivnostima.

Osim svima vidljivim dobrobitima sportskog života, na primer vrednost zdravog tela samog po sebi, nastaju i druge prednosti, na primer budući vladar neće klonuti duhom, ako je savladao da ne klone telom, (*Država* 504A). Takođe, bolje vaspitano telo češće omogućava duši da bude dobro vaspitana ili umerena (*Zakoni* 839E). To je zato što se apetitivni ili hedonistički deo duše vežbanjem (asketizmom) vaspitava i kroti.

Ne sme se preterivati ni sa fizičkim vežbanjem, jer iako ona dovodi do zdravih želja, za pobjedu, prekomerno izražavanje ove želje čini te pobjede problematičnim (*Zakoni* 641B-C). Stoga bi se Platon najverovatnije suprotstavio atletici za najmlađe, ako bi ona prelazila granice zdravstvenih principa, gde i sam piše da preterano kultivisano telo pojedinca uzrokuje podeljenu dušu (*Zakoni* 636B; *Gozba* 182C).

Postoje dokazi da je Platon i sam bio rvač na Isthimijskim igrama, i očigledno je prisustvovao bar jednoj Olimpijadi (*Sedmo pismo* 350B). Olimpijske igre javljaju u nekoliko Platonovih spisa (*Odbrana Sokratova* 36E, *Država* 465D, 466A, 583B, *Fedar* 227B, *Zakoni* 807C, 822B, 839E, 950E, *Drugo pismo* 310D). Generalno govoreći, Platon misli da je igra i telesno vežbanje neophodno, ali ne i dovoljano kao deo razvoja dobro vaspitno formiranih osoba (vaspitanje-obrazovni ideal, *paideia*). Ako neko nije dobio fizičku obuku kao dete, moguće je da je dobije u kasnijim godinama, čak i ako to znači malo bola na početku obuke (*Zakoni* 646D).

Jedan od načina da se izbegne povreda i bolest u sportu je da se uvek omogući dovoljno vremena za pravilno dozirani trening, a naročito za teže sportove poput rvanja (*Zakoni* 830A-C). Sve ovo govori da je sam Platon bio dobro upućen u specifičnosti sporta isto kao i u umetnosti i matematici. Obuka tela, kaže veliki filozof, ne treba otupeti druge aktivnosti u životu. Primećuje se da se može kultivirati i umetnost i fizička obuka kroz određene vrste plesa (*Zakoni* 673A). Čuvari država su sami sportisti koji moraju imati razvijene sportske sposobnosti, posebno one racionalnog tipa kako bi bili korisni i za sebe i za državu. Platon je izgleda od filozofa prvi shvatio da athleteske aktivnosti imaju jedinstveni potencijal da deluju kao podsticaj pravom građanskom uređenju. U knjizi 2 *Države* i knjizi 3 *Zakona* Platon jasno razjašnjava da je ono što bi trebalo da bude vezivno tkivo društva svesnost osećaja za pravdu, koja je opet prisutna u zajednici ljudskih bića koja žive zajedno, a živeće zajedno, ako među ljudima postoji igra, takmičenje, tolerancija i sport.

5. ZAKLJUČAK

Nasleđe koje nam pruža antička Grčka kroz istoriju filozofije je ogromna i može poslužiti razvoju ljudskog duha. *Harmonija* (pojam koji zahtevašire objašnjenje) tela i duha dobro, je bio poznati ideal kod starih Grka. Danas savremeni svet ima potrebu za duhovnim i naučnim objašnjenjem raznih pojava (stare Olimpijade i telesno vežbanje kod starih Grka) kako onih iz prošlosti, tako i ovih savremenih. U tom smislu organska je potreba za hrabrijim istupanjima u oblast filozofije telesnog vežbanja.

Kod drevnih grčkih filozofa na koje se oslanjamo, zašpažamo da su atletika (sa svojim vrednostima) i olimpijada nedovoljno filozofski shvaćene. Po mnogim filozofskim istraživačima postoji otvoreno pitanje: zašto su mnogi savremeni filozofi uglavnom ignorisali atletiku, sport i olimpijadu? Neki moderni istraživači misle da čak ni Platon i Aristotel nisu posvetili dovoljnu pažnju toj temi, uprkos važnosti toga u drevnom grčkom društvu. Jedan od razloga zašto su veliki filozofi u istoriji filozofije ignorisali sport je u tome što su podlegli uvreženoj istorijskoj ideji, suprotnoj od opšte prihvaćene u drvnjoj Grčkoj, da je fizička aktivnost ipak u suprotnosti sa intelektualnom aktivnošću i da se u atletici uspeva samo u mladosti, a filozofija i njena mudrost (*sofia*) dolaze mnogo kasnije i ona uglavnom postaje stvar iskustva i starosti. Sve ovo postaje predmetom sve češćeg razmišljanja svremenih filozofa, a inspiraciju nalaze u činjenica da su grčki filozofi mogli pisati filozofski o atletici (i o telesnom vežbanju antičkog doba), a neki su je čak i upražnjavali. Da li će budućnost produbiti razumevanje i značenje odnosa koji se nalaze između duha i tela, a koje su drevni Grci osećali, zavisi od ozbiljnosti motiva i ambicija kojima će se pristupiti novoj filozofiji sporta.

LITERATURA

- [1] Burckhardt, J. (1999). *The Greeks and Greek Civilization*. London: St. Martin's.
- [2] Finley, M. i Pleket, H. (1976). *The Olympic Games: The First Thousand Years*. New York: Viking Press.
- [3] Diogen, L. (1979). *Životi i mišljenja istaknutih filozofa*. Beograd: Bigz
- [4] Harris, H. A. (1964). *Greek Athletes and Athletics*. London: Hutchinson.
- [5] Keating, J. (1964). Sportsmanship as a Moral Category: *Ethics* 75, 25–35.
- [6] Lenk, H. (1979). *Social Philosophy of Athletics*. Champaign: Stipes Publishing.
- [7] Miller, S. (2004). *Ancient Greek Athletics*. New Haven: Yale University Press.
- [8] Novak, M. (1976). *The Joy of Sport*. New York: Basic Books.
- [9] Orwell, G. (1968). *Collected Essays, Journalism and Letters*. Vol. 4. New York: Harcourt, Brace.
- [10] Pausanias, (1979). *Description of Greece*. New York: Penguin.
- [11] Platon, (2002). *Država*. Beograd: Bigz.
- [12] Platon, (1970). *Ijon, Gozba, Fedar*. Beograd: Kultura.
- [13] Platon, (2000). *Odbrana Sokratova*. Zagreb: Demetra
- [14] Platon, (1979). *Pisma*, Beograd: Rad
- [15] Platon, (1975). *Protagora. Sofist*. Zagreb: Napred.
- [16] Platon, (1981). *Timaj*. Beograd: Maladost.

- [17] Platon, (1957). *Zakoni*. Zagreb: Kultura.
- [18] Roochnik, D. (1975). Play and Sport: *Journal of the Philosophy of Sport*, 2, 36–44.
- [19] Spivey, N. (2004). *The Ancient Olympics: A History*. Oxford: Oxford University Press.
- [20] Weiss, P. (1969). *Sport: A Philosophic Inquiry*. Carbondale: Southern Illinois University Press.

